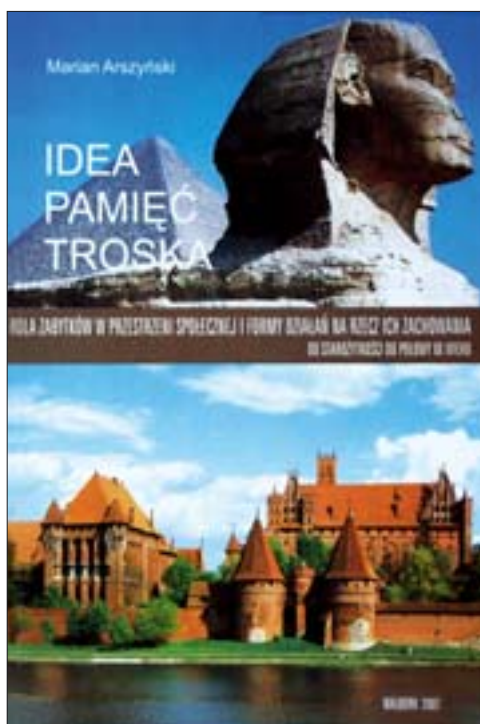

**MARIAN ARSZYŃSKI, „IDEA – PAMIĘĆ – TROSKA. ROLA ZABYTEKÓW
W PRZESTRZENI SPOŁECZNEJ I FORMY DZIAŁAŃ NA RZECZ
ICH ZACHOWANIA OD STAROŻYTNOŚCI DO POŁOWY XX WIEKU”
Wyd. Muzeum Zamku w Malborku, Malbork 2007**

Przywołanie trzech ważkich pojęć „idea – pamięć – troska” złożyło się na tytuł znakomitej książki, która niedawno ukazała się na rynku księgarskim. Zaprezentowano w niej istotną nie tylko dla naszego kraju problematykę, określoną w podtytule jako „rola zabytków w przestrzeni społecznej i formy działań na rzecz ich zachowania od starożytności do połowy XX wieku”. Wymienioną pozycję wydało Muzeum Zamkowe w Malborku. Instytucji tej należą się za

to wyrazy szczególnej wdzięczności. Przyczyniła się bowiem do spełnienia długoletnich oczekiwań na opublikowanie w Polsce monografii, obejmującej wielowiekowe kształtowanie się mechanizmów konserwatorskich, m.in. organizacyjno-prawnych, teoretycznych, a także praktycznych.

Autorem opracowania jest prof. dr hab. Marian Arszyński, wybitny historyk sztuki i kultury, który od ponad pół wieku potwierdza swój status kompetentnego badacza i praktyka na polu ochrony zabytków nie tylko w Polsce, ale także za granicą, a zwłaszcza w Niemczech. Od 1962 r. związany jest z Instytutem Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, w którym prowadzi intensywną działalność dydaktyczną i naukową. Przed laty czasowo pracował w tych dziedzinach także w Uniwersytecie Wrocławskim. Prowadził również badania w ramach Instytutu Sztuki PAN. Znaczący dorobek z zakresu historii, szczególnie architektury średniowiecznej, teorii konserwatorstwa i muzealnictwa, utrwalił, a także upowszechnił w kilkudziesięciu wartościowych publikacjach. Tematykę tę podejmował również w licznych komisjach oraz podczas seminariów

krajowych i zagranicznych. Pożytkował w tym swoją nieprzeciętną erudycję oraz doskonale przygotowanie obcojęzyczne. Umiejętności te okazały się pomocne przy wzorowej redakcji wymienionej książki, stanowiącej rezultat i przykład bezbłędnego wykorzystania w części trudno dostępnych pozycji bibliograficznych, w tym przede wszystkim zagranicznych, bardzo ważnych dla przedstawionego tematu. W publikacji zaprezentowane zostały najciekawsze losy przykładowych zabytków pochodzących z różnych wątków dziejowych i części świata, które autor ujął jako „przeszłość – teraźniejszość – przyszłość”. Przypomniawszy, że pamięci minionych wieków od dawna służyły przekazy ustne. Następnie rola tego medium rozciągnęła się na przedmioty materialne, związane na ogół z ważnymi epizodami historycznymi. Obraz tego procesu, odnoszący się mniej więcej do czterdziestu stuleci, zarysował się wyraźnie dzięki prezentacji dobrze wybranych przykładów dawnych budowli, związanymi z wieloma okresami i regionami. Niektóre materialne świadectwa przeszłości zostały wyeksponowane jako czynniki związane z „procesami ideowymi, społecznymi i politycznymi”. Tak uwypuklone zagadnienia

znalazły odbicie w wydarzeniach na przestrzeni wielu epok. Zostały przedstawione, poczynając od starożytnego Egiptu i niektórych innych państw kręgów bliskowschodnich, w strefie greckorzymskiego antyku – w okresie przejmowania przez Bizancjum i władców germańskich tradycji imperium rzymskiego. Ponadto na etapie kształtowania się gmin wczesnochrześcijańskich, w dobie europejskiego średniowiecza. Specjalna uwaga autora skupiła się na Włoszech okresu od XVI do XVIII w. Miał tam miejsce znaczący rozwój działań na rzecz zachowania zabytków, przede wszystkim antycznych. Troskę o zabytki okazywano także w czasach wcześniejszych – m.in. w okresie monarchii Karola Wielkiego, w którym zastosowano prawno-administracyjne pociągnięcia, których celem było utrzymanie wybranych, materialnych elementów starożytnego dziedzictwa. Szczególne znaczenie papieży, jako władców Rzymu ujawniło się w XV i XVI w., w działaniach służących ulepszeniu struktur urzędowej ochrony zabytków, rozwojowi inwentaryzacji materialnego dziedzictwa starożytnego oraz związanych z nim wykopalisk. Równie ważnym, opisanym elementem zainteresowania „materialnymi relikami rodzimej kultury” były dokonywane w XVII w. w Anglii i Szwecji – stymulowane względami politycznymi – badania i inwentaryzacje.

Najobszerniejszą część publikacji (rozdz. V) wypełniło „pogłębienie refleksji nad cechami charakteryzującymi istotę zabytków i dalszy rozwój metod ich ochrony

i restauracji w Europie od schyłku XVIII do początków XX wieku”. Tematyka ta zawarła została w oddzielnych podrozdziałach, skoncentrowanych na głównych w omawianej specjalizacji krajach: Austrii, Francji, Niemczech, Wielkiej Brytanii i Włoszech. Wyłania się z tego solidnie dokonany, skróto- wy przegląd zmieniającego się charakteru praktyk restauracji oraz konserwacji zabytków architektury, a także dzieł malarstwa i rzeźby. Przypomniane zostały niektóre struktury organizacyjne i podstawy prawne, jako najważniejsze dla zachowania wartościowych przykładów materialnego dziedzictwa, oraz związki tematu z czynnikami społeczno-politycznymi. Przywołane zostały również istotne w metodologii konserwatorskiej poglądy, które wyrażali przede wszystkim: Alois Riegl, Max Dwořak, Peter Edwards, Louis Vilet, Prosper Mérimée, Eugène Viollet-le-Duc, Karl F. Schinkel, Ferdinand von Quast, John Ruskin, A.W.N. Pugin, W. Butterfield, Gilbert Scott, Camillo Boito, Luca Beltrami.

Ostatni rozdział omawianego dzieła zarysowuje najważniejsze aspekty problematyki konserwatorskiej w 1. poł. XX w. Zwrócona została w nim uwaga na I wojnę światową, stanowiącą ważną cezurę procesów dziejowych, które dotknęły również zabytków, kształtując międzynarodową współpracę elit intelektualnych i środowisk konserwatorskich, skupionych pod egidą Ligi Narodów. Przyniosło to uchwalenie w 1931 r. Karty Ateńskiej, a w niej usankcjonowanie szerokiej formuły pojęcia zabyt-

ków i zasad postępowania z nimi. Niezależnie od tych działań miały miejsce, przedstawione w opracowaniu, przykłady podporządkowania kultu zabytków ideologicznym celom, np. przez władze III Rzeszy.

W zakończeniu dzieła wskazane zostały procesy unaukowania konserwatorstwa oraz kształcenia restauratorów i konserwatorów na poziomie akademickim.

Omawiana pozycja obejmuje 263 strony tekstu, ujętego w sześciu rozdziałach. Opatrzona jest bibliografią oraz indeksami występujących w tekście osób i nazw geograficznych. Wzbogaca ją 181 doskonale dobranych ilustracji z odniesieniami do ich źródeł.

Można by powiedzieć żartem, że do studiowania omawianej książki powinna zachęcić okładka z fotograficznymi ujęciami egipskiego Sfinksa, piramidy oraz malborskiego zamku, które w powiązaniu z tytułem sugerują szansę na odnalezienia w niej objaśnień wielowiekowych tajemnic związanych z tymi zabytkami. A mówiąc poważnie, publikacja stanowi niezbędne źródło wiedzy dla służb konserwatorskich. Jest także cennym podręcznikiem dla studentów oraz pomocą naukową dla pracowników uczelni kształcących konserwatorów i architektów. Ujęta w wymienionym opracowaniu problematyka wychodzi ponadto naprzeciw zainteresowaniom niektórych historyków, politologów, kulturoznawców i socjologów. Z pewnością spotka się również z zainteresowaniem środowisk miłośników i współopiekunów kulturalnego dziedzictwa.

MARIAN ARSZYŃSKI, "IDEA – MEMORY – CARE. THE ROLE OF HISTORICAL MONUMENTS AND FORMS OF ACTIVITY FOR THEIR PRESERVATION FROM ANTIQUITY TO THE MIDDLE OF THE TWENTIETH CENTURY"

Wyd. Muzeum Zamkowe w Malborku, Malbork 2007

Marian Arszyński, an acclaimed historian of art and culture, discusses the progress of conservation reflections and methodology across the ages, together with conservation mechanisms, including those of an organisational-legal and practical nature. In doing so he refers to the views of numerous theoreticians such as E. Viollet-le-Duc, A. Riegl, M. Dwořak, P. Edwards, and J. Ruskin.

A presentation of the fate of selected examples of monuments originating from assorted historical motifs and parts of the world within their cultural, social, ideo-

logical and political context. The author considers the part played by monuments within social space and in a period spanning from antiquity to the middle of the last century, with special attention paid to Italy in the fifteenth-eighteenth century, and various undertakings for the sake of the preservation of monuments, in particular classical ones.

The most copious part of the publication deals with the development of methods for the protection and restoration of monuments in Europe from the late eighteenth century to the middle of the last

century. In conclusion the author indicates the process of granting conservation a truly scientific form and the academic training of restoration experts and conservators.

The titular publication comprises an indispensable source of knowledge for conservation services, employees of schools of higher learning who teach conservators and architects, historians, experts on political studies and culture, sociologists, students as well as all lovers and co-guardians of cultural heritage.

INFORMACJA O PRENUMERACIE

Prenumeratę „Ochrony Zabytków” można zamówić za pośrednictwem:

■ **1. RUCH SA**

Informacji o warunkach prenumeraty i sposobie zamawiania udziela „RUCH” SA Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, 01-248 Warszawa, ul. Jana Kazimierza 31/33; tel. (0 22) 532 87 31, 532 88 20, 532 88 16, fax (0 22) 532 87 32; www.ruch.pol.pl, prenumerata@okdp.ruch.com.pl

■ **2. Firma AMOS**

01-785 Warszawa, ul. Broniewskiego 8a; tel. (0 22) 639 73 67; biuro@amos.waw.pl

■ **3. GARMOND PRESS SA**

01-106 Warszawa, ul. Nakielska 3; tel./fax (0 22) 836 69 21; prenwarszawa@garmond.com.pl

■ **4. INMEDIO Sp. z o.o.**

90-446 Łódź, ul. Kościuszki 132; tel./fax (0 42) 636 44 47; prenumerata@inmedio.com.pl

■ **5. KOLPORTER SA**

05-080 Izabelin, Mościska, ul. Bakaliowa 3; tel. (0 22) 355 05 65(66), fax (0 22) 355 05 67(68); prasowa.sc@kolporter.com.pl

■ **6. DOM HANDLOWY NAUKI Sp. z o.o.**

02-352 Warszawa, ul. Szczęśliwicka 2/17; tel. (0 22) 658 15 58, tel./fax (0 22) 822 98 69; ksiegarnia@dhn.pl, czasopismakraj@dhn.pl

Wydawnictwa Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków do nabycia w siedzibie przy ul. Kopernika 36/40, 00-328 Warszawa, pok. 120, w godz. 9.00-15.00, tel. (022) 826 93 52.

Zamówienia można składać za pośrednictwem poczty elektronicznej: wydawnictwa@kobidz.pl.

Spis dostępnych publikacji na stronie internetowej: www.kobidz.pl